

тупления, и влияние такого отказа на квалификацию действий остальных соучастников. Формулируются конкретные предложения по совершенствованию статьи 31 Уголовного кодекса Украины.

Ключевые слова: соучастие в преступлении, добровольный отказ соучастника преступления, уголовно-правовая оценка.

Summary

Karpenko I. Features of voluntary renunciation of a crime in the case of complicity and its impact on criminal legal assessment of accomplices acts.

The article deals with the problems of voluntary renunciation in case of complicity in the crime. The author determines the peculiarities of voluntary renunciation of different accomplices' types. The study considers various scientific approaches on this issue. There are also given features of criminal and law assessment of the actions of a person who voluntarily renounced of committing a crime, and the impact of such refusal on the qualification of the rest of accomplices. Also the concrete proposals on improvement the article 31 of the Criminal Code, which deals with voluntary renunciation of accomplices, are developed.

Key words: complicity in the crime, voluntary renunciation, an accomplice, criminal assessment.

Отримано 23.06.2014

УДК 343.51:343.52

I. М. МИХАЙЛОВ

*Іван Михайлович Михайлов, провідний спеціаліст
Національної академії прокуратури України*

ПОКАРАННЯ ЗА СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНІ ДІЯННЯ ЩОДО НЕЗАКОННО ВИГОТОВЛЕНИХ, ОДЕРЖАНИХ ЧИ ПІДРОБЛЕНИХ МАРОК АКЦИЗНОГО ЗБОРУ ТА ЇХ ГОЛОГРАФІЧНИХ ЗАХИСНИХ ЕЛЕМЕНТІВ: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Мотивуючим чинником внесення змін до ст. 199 КК України законом від 18 вересня 2012 р. щодо кримінально-правового захисту марок акцизного податку, голографічних захисних елементів стала невідповідність покарання за суспільно небезпечні діяння з зазначеними предметами. Цей висновок зроблено нами при аналізі пояснювальної записки до законопроекту, в якому зазначалося, що зміни в законопроекті спрямовані на посилення відповідальності за виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту, а також збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору та їх голографічних захисних елементів. Адже відповідальність, передбачена за ці дії ст. 216 КК України, неадекватна масштабам завдання шкоди економічним інтересам України¹.

Нагадаємо, що фактично протягом року (у 2012 р.) було обрано курс кримінально-правової політики, спрямований на гуманізацію кримінальної відповідальності за злочини у сфері господарської діяльності. І відповідним законом змінено санкції ст. 216 КК України, у ч. 1 якої передбачалося покарання: у виді штрафу від 100 до 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (далі – нмдг) або обмеження волі на строк до 4 років. У ч. 2 було визначено: штраф від 300 до 1000 нмдг або позбавлення волі на строк від 3 до 5 років з конфіскацією товарів, промаркованих підробленими марками чи голографічними захисними елементами.

Кримінально-правовим питанням діянь щодо незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору та їх голографічних захисних елементів присвячувались праці: П. П. Андрушко, Н. О. Гуторової, О. О. Дудорова, М. І. Мельника, Є. Л. Стрельцова, І. В. Сингаївської, Т. Г. Крижанівської, В. В. Зайди та ін.

Мета статті – з'ясувати, використовуючи аксіологічний підхід у дослідженні санкцій, обґрунтованість посилення відповідальності за виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту, а також збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору та їх голографічних захисних елементів.

Аксіологічний підхід до дослідження санкцій дає можливість розглядати санкції за окремі злочини, що, безумовно, буде сприяти їх удосконаленню й поліпшенню судової практики призначення покарання. Диспозиція надає якісну оцінку злочинності діяння і особи винного, а санкція – кількісну сторону².

Аксіологічна оцінка при визначенні санкції повинна враховувати: об'єкт кримінально-правової охорони (соціальну сутність), суспільно небезпечне діяння (спосіб, засоби тощо), особу винного (вік, стать, рецидив та ін), вид та міру покарання³.

У доктрині кримінального права визначають, що точка відліку покарання при призначенні не може бути ні в нижній межі санкцій, ні у верхній, досягаючи максимуму санкції. Правильним є висновок, що точка відліку має знаходитись між полюсами меж санкцій і відповідати їх середньому значенню⁴.

Досліджуючи аксіологічний підхід кримінально-правових санкцій, К. Р. Самвелян дійшла висновку, що за допомогою середніх строків можливо не тільки здійснити вимір ціннісного підходу до захисту тих або інших благ, а й показати ієрархію цінностей, яка закладена в кримінальному законі⁵. Визначити ієрархію цінностей серед злочинів у сфері господарської діяльності більш складно, ніж визначити за соціальною сутністю злочини проти життя, здоров'я, власності. Тому, враховуючи позицію законодавця щодо посилення відповідальності щодо підроблених марок акцизного податку та голографічних елементів і визначення виду покарання – позбавлення волі, визначимо точку відліку для злочинів у сфері господарської діяльності, за які законодавець передбачив позбавлення волі на певний строк, як найсуворіше покарання для цієї категорії злочинів.

	Вид злочину	Стаття, якою передбачений	Середній строк позбавлення волі	Вид санкції
1	Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, білетів державної лотереї, марок акцизного збору чи голографічних захисних елементів	ч. 1. ст. 199	5 років	відносно-визначена
2		ч. 2. ст. 199	7,5 років	відносно визначена
3		ч. 3. ст. 199	10 років	відносно-визначена
4	Контрабанда	ч. 1 ст. 201	5 років	відносно визначена
5		ч. 2 ст. 201	8,5 років	відносно визначена
6	Незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів	ч. 3 ст. 204	7,5 років	відносно визначена
7	Протидія законній господарській діяльності	ч. 2 ст. 206	4 роки	альтернативна, зі штрафом
8		ч. 3 ст. 206	7,5 років	альтернативна, зі штрафом
9	Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації	ч. 1 ст. 206-2	1,5 року	альтернативна, з виправними роботами, обмеження волі
10		ч. 2 ст. 206-2	4 роки	відносно визначена
11		ч. 3 ст. 206-2	7,5 років	відносно визначена
12	Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом	ч. 1 ст. 209	4,5 років	відносно визначена
13		ч. 2 ст. 209	9,5 років	відносно визначена
14		ч. 3 ст. 209	11,5 років	відносно визначена
15	Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням	ч. 2ст. 210	4 роки	альтернативна, з обмеження волі
16	Видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону	ч. 1ст. 211	2 роки	альтернативна, зі штрафом, виправними роботами, обмеження волі
17		ч. 2ст. 211	4 роки	відносно визначена

За допомогою середніх показників покарання у виді позбавлення волі серед злочинів у сфері господарської діяльності вдалося визначити, що найбільш суспільно небезпечним злочином законодавець вважає легалізацію доходів, одержаних злочинним шляхом (вважаємо, що зумовлено це і міжнародними зобов'язаннями, оскільки, як і злочин, передбачений ст. 199 КК щодо підроблених грошей, є конвенційним). Фактично, на одному щабелі співвідносяться покарання за злочин, передбачений ст.ст. 199 і 201 (контрабанда). Всі інші злочини за середніми строками позбавлення волі визначені менш суспільно небезпечними. Однак під час дослідження проявляється тенденція, яка викликає сумніви щодо правильності законодавчої позиції стосовно ряду таких злочинів (ч. 3 ст. 204, ч. 2 і 3 ст. 206, ч. 3 ст. 206-2 КК України), обов'язковим факультативним об'єктом яких визначається життя і здоров'я людини, що відповідно до Конституції України є найвищою соціальною цінністю. Тому, якщо кримінально-правова політика законодавця стосовно встановленого покарання в ст. 199 КК України щодо підроблених грошей і державних цінних паперів можна аргументувати їх ліквідністю і функціями, які вони виконують, то наукове пояснення встановленого такого ступеня захисту стосовно підроблених державних білетів лотереї, незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного податку, голографічних захисних елементів вкрай є складним. Навіть, врахо-

вуючи факти найбільш резонансних справ з великою кількістю підробок марок акцизного податку. Підвищує суворість відповідальності у ч. 2 і ч. 3 ст. 199 КК України наявність кумулятивних санкцій з визначенням обов'язкового додаткового покарання у виді конфіскації майна.

Викликає сумніви доцільність посилення відповідальності і наявність суттєвої різниці встановленого кримінального-правового захисту, і караності зокрема, щодо підроблених недержавних цінних паперів, за що передбачено найменш суворий вид покарання – штраф. Навіть у випадку вчинення організованою групою або при завданні особливо великої матеріальної шкоди лише збільшується його сума. Штраф передбачений також за незаконне виготовлення, підроблення, використання або збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених контрольних марок, голографічних захисних елементів, що визнається злочином невеликої тяжкості (злочин, передбачений ч. 1 ст. 199 КК, відносять до категорії тяжких), і це зважаючи на характер та ступінь суспільно небезпечних діянь стосовно голографічних захисних елементів.

Результати дослідження призначення покарань свідчать, що судді не призначають реального строку покарання у виді позбавлення волі у разі вчинення незаконних дій щодо незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору, голографічних захисних елементів. Фактично у 18 % справ по закінченню кримінального провадження призначалось покарання із застосуванням ст. 69 КК – призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом у виді штрафу як основного виду покарання, інші 82 % – призначення покарання із застосування ст. 75 КК (звільнення від відбування покарання з випробуванням) з призначенням випробувального строку⁶. Судді також не визнають необхідності посилення відповідальності за незаконні дії щодо виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного податку, голографічних захисних елементів і не погоджуються із законодавчою оцінкою визначених діянь.

Ми поділяємо думку, що при удосконаленні кримінального законодавства слід також акцентувати увагу не лише на оптимальності й відповідності за злочин, а й на розподілі санкції в межах одного складу злочину⁷.

З огляду на вищезазначене доходимо висновку, що посилення кримінальної відповідальності за незаконні дії щодо незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору та їх голографічних захисних елементів шляхом встановлення найбільш суворого покарання, що визначене для злочинів у сфері господарської діяльності у виді позбавлення волі на певний строк, не має наукового обґрунтування. На нашу думку, зміна законодавцем покарання була передчасною і не повною мірою оціненою. Визначається все більше аргументів щодо необхідності виокремлення кримінально-правового захисту марок акцизного податку, голографічних захисних елементів в окрему кримінально-правову норму, що передбачає альтернативну санкцію з визначенням основного покарання у виді штрафу та позбавлення волі. Встановлення розмірів штрафу в санкції упорядкує його призначення у судовій практиці, оскільки призначення цього виду покарання, із існуючих реалій, склалося у правозастосовній практиці. Водночас амплітуда коливань верхніх і нижніх меж покарання у санкції однієї категорії злочинів потребує врахування і соціальної значимості предмета злочину, та не повинна дуже різнитися, оскільки відсутність однакової законодавчої оцінки призводить до необмеженої варіативності, а це, в свою чергу, – до порушення справедливості як принципу кримінального права.

Позбавлення волі на певний строк, на наш погляд, слід призначати за кваліфікований склад у разі підроблення чи незаконного одержання марок акцизного податку (ця пропозиція стосується і голографічних захисних елементів) при значній їх кількості, а отже, потребує диференціації відповідальності залежно від їх розміру. Наприклад, як аргументи в пояснювальній записці до законопроекту наводились такі справи: у грудні 2007 р. під час здійснення митного контролю у зоні діяльності поста «Одеса – порт» Службою безпеки України спільно з Держмитслужбою було виявлено 2,2 тис. бобін зі стрічкою з голографічними зображеннями герба України і написом «Акцизна марка», яка могла бути використана для виготовлення 50 млн штук фальшивих акцизних марок. Інший випадок у травні-листопаді 2008 р. поліцією Турецької Республіки вилучено понад 22 млн марок акцизного збору України для алкогольних напоїв і тютюнових виробів та спеціальне обладнання для їх виробництва⁸.

Зарубіжний досвід має численні підтвердження тому, що вмиле застосування штрафу здатне справляти достатньо серйозний психічний вплив на правопорушників, а його матеріальні наслідки роблять не вигідним вчинення багатьох видів майнових, економічних та інших злочинів⁹.

З урахуванням визначеного напрямку кримінально-правової політики економії кримінальної репресії неодноразово аргументувалося, що за злочини у сфері господарської діяльності переважно має застосовуватись штраф, а не позбавлення волі. Застосування покарання у виді штрафу спрямоване на поповнення державного бюджету, а позбавлення волі тягне за собою численні витрати на утримання в місцях позбавлення волі. До того ж, якщо мети покарання можливо досягти призначенням штрафу, то призначення позбавлення на певний строк суперечить засадам призначення покарань і соціальній справедливості зокрема.

Отже, проведені дослідження дає підстави зробити висновок, що законодавець проявив непослідовність, яка відобразилася частою зміною виду та міри покарань за незаконно виготовлені, одержані чи підроблені марки акцизного податку та їх голографічні захисні елементи. Відповідно, це призвело до різкої зміни ступеня суспільної небезпечності незаконних дій щодо марок акцизного податку та їх голографічних захисних елементів, невідповідності тяжкості вчиненого злочину і передбаченого покарання. Відповідно це призводить до кардинально різної практики призначення покарання, застосування норм, що призводять до «корегування» призначення покарання в порядку ст. 69 КК з визначення більш м'якого покарання або ж взагалі з призначенням іспитового строку в порядку ст. 75 КК, уникаючи призначення реального строку покарання, а отже таке законодавче рішення надає ґрунт для допущення неточностей та суддівських помилок.

¹ Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за фальшування марок акцизного збору» // http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=35674.

² Самвелян К. Р. Уголовно-правовые санкции: проблемы конструирования и применения: дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Самвелян Карина Размиковна. – Краснодар, 1997. – 221 с. – С. 112.

³ Демидов Ю. А. Социальная ценность и оценка в уголовном праве / Ю. А. Демидов. – М.: Юридическая литература, 1975, – 182 с. – С. 52–62.

⁴ Новоселов Г. В. Критерии определения судом меры наказания: Учебное пособие / Г. В. Новоселов. – Свердловск, 1984. – 72 с. – С. 34.

⁵ Самвелян К. Р. Вказана праця. – С. 114.

⁶ Сингаївська І. В. Посилення відповідальності за фальшування марок акцизного збору та голографічних захисних елементів: вплив законодавчих змін на правозастосовчу діяльність / І. В. Сингаївська // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України, 2014. – № 1. – С. 82–87. – С. 85.

⁷ Зеленский А. Ф. Рецидив пре ступлений / А. Ф. Зеленський. – Х.: Изд-во Харьковского ун-та, 1980. – 152 с. – С. 15.

⁸ Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за фальшування марок акцизного збору» // http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=35674.

⁹ Бокова И. Н. Юридическая техника в уголовном законодательстве (теоретико-прикладной анализ главы 22 УК РФ): дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Бокова Ирина Николаевна. – Н. Новгород, 2002. – 258 с. – С. 215.

Резюме

Михайлов І. М. Покарання за суспільно небезпечні діяння щодо незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного збору та їх голографічних захисних елементів: питання теорії та практики.

Стаття присвячена з'ясуванню обґрунтованості посилення відповідальності за виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту, а також збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного податку та їх голографічних захисних елементів. Висловлено пропозиції до кримінального законодавства.

Ключові слова: марки акцизного податку, голографічні захисні елементи, покарання, санкція, позбавлення волі на певний строк.

Резюме

Михайлов И. М. Наказание за общественно опасные деяния в отношении незаконно изготовленных, полученных или подделанных марок акцизного сбора и их голографических защитных элементов: вопросы теории и практики.

Статья посвящена выяснению обоснованности усиления ответственности за изготовление, хранение, приобретение, перевозку, пересылку, ввоз в Украину с целью сбыта, а также сбыт незаконно изготовленных, полученных или поддельных марок акцизного налога и их голографических защитных элементов. Высказаны предложения к уголовному законодательству.

Ключевые слова: марки акцизного налога, голографические защитные элементы, наказание, санкция, лишение свободы на определенный срок.

Summary

Punishment for a socially dangerous act with respect to illegal manufactured, received or counterfeit signs of excise duties and holographic protective elements: theory and practice.

The article is dedicated to finding out of validity of strengthening of responsibility for counterfeiting, sale, keeping, acquirement, transportation, transfer, importation into Ukraine illegally produced, received or counterfeit excise duties' signs and holographic protective elements and to determination of suggestions to the criminal legislation.

Key words: signs of excise duties, holographic protective elements, punishments, sanction, imprisonment.

Отримано 20.06.2014